

Rom. Orîș, Orîș, Orîșa, Orășani, Orășeni < magy. Varjas

Orășa vagy *Orîșa* a Nagy Tázló (Bákó tartomány) egyik baloldali mellékfolyójának neve. Az *Orășa* patak, melyet *Coman*-nak is neveznek, az *al-Orășului* nevű forrásvidéken ered. Ettől a pataktól kapták nevüket az *Orășa*, *Orășa Mare*, *Orășa-Avram* vagy *Orășica* helységek, melyeket *Orîșa*, *Orîșa Mare*-nek is ejtenek és írnak stb. (Bákó tartomány, Tîrgu Ocna rajon.)¹

GUSTAV WEIGAND — nagyon helyesen — a magyarból eredeztette ezt a helynevet.² Valóban, a Tázló völgyében vannak más helynevek is, amelyek csángó eredetűek, akik valaha sokkal nagyobb számban éltek ezen a vidéken.³ Ugyanígy a Tázló egyik másik mellékfolyója, a *Nadișa* is a magy. *nádas* szó származéka. Vö. Erdélyben a következő folyó és falu nevekkel: *Nadăș* folyó és falu a volt Arad, Kolozs és Temes megyében,⁴ *Nadășel* (*Nadășelul-unguresc*) falu a volt Kolozs megyében, *Nadeș* (*Nadeșul-săseșc*) a volt Kis-Küküllő vármegyében, *Nadáșa* a volt Maros-Torda vármegyében, *Nadiș*, három falu a volt Szilágy (*Nadișul-Hododului*, *Nadișul-romîn*) és Kolozs megyében (*Nadișul romîn*).⁵ A Tázló menti *Nadișa* patak neve 1442-től⁶ kezdődőleg szerepel az oklevelekben. A pataktól kapta a nevét a *Nadișa* falu is.

Ugyancsak magyar eredetű a *Ludașul* falu és völgy neve (*Ludași*-nak is írják)⁷ < magy. *Ludas* < *ludas* (vö. Erdélyben, a Szeben és Torda megyei *Ludus-Ludos* falu- és völgynevekkel).⁸

¹ D. FRUNZESCU, Dicționar topografic și statistic al Romîniei București, 1872, 333, 334, 512. Marele dicționar Geografic al Romîniei, IV, 596, 597.

² G. WEIGAND, Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig, XXVI—XXIX, 87.

³ Éppen az *Orășa* patak mellett levő Stufu falut (Sänduleni község) is csángók lakják.

⁴ KNIEZSA ISTVÁN, Erdély víznevei, Kolozsvár. 1942, 12.

⁵ SILVESTRU MOLDOVAN și NICOLAE TOGAN, Dicționarul numirilor de localități cu populațiune romîna din Ungaria, Szeben, 1909. 150, 151. — IORGU IORDAN, Nume de locuri romînesti în R. P. R. I. Editura Academiei R. P. R. 1952, 78.

⁶ M. COSTĂCHESCU, Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare, Iași, 1932, I, 167.

⁷ M. dict. geogr. al Rom. IV, 192.

⁸ *Ludoșul-de Murăș* (*Murăș-Ludoș*), *Ludoșul Mare* magy. *Marosludas*, *Nagyludas*, ld. MOLDOVAN—TOGAN, i. m. 132.; KNIEZSA i. m. 22.

Magyar személynevek szolgáltak alapul a Tázló völgyi *Ardeoani*, *Bîrneşti*, *Lucăceşti*, *Solomonesti*, *Timareşti* és *Vereşti*⁹ (1546-ban *Veregeşti* alakban fordul elő, mely *Oană Veresé* volt) falvak nevének. Az *Ardeoani* helynév, hasonlóan alakult a *Săbăoani* (< magy. *Szabó* < *szabó* > rom. *săbău* + *ani* képző) helynévhez, az *Ardeu* személynévből (< magy. személynév *Erdő*),¹⁰ melyhez az *-ani* képző járul, *Bîrneşti*, amelynek régebbi alakja *Bârneşti*, lehetséges hogy a *Barna* személynévből ered (< magy. *barna*), *Lucăceşti*, *Solomonesti*, *Timareşti* és *Vereşti* a magyar *Lukács*, *Solomon* (szókezdő *s*-sel ejtve), *Timár* < *tímár*, *Veres* < *veres* magyar személynevekből erednek. G. WEIGAND a *Veregeşti* helynevet a magyar *vörös* szóból származtatja, jól lehet van a szónak *veres* változata is. Amint azt az 1546-ban kelt oklevél bizonyítja, a falut első birtokosa, *Oană Veres*-ről nevezték el. A *Veres* családnév igen gyakori magyar név, ami bizonyítja, hogy a moldvai *Veres* család magyar eredetű lehetett. G. WEIGAND a magyar *bölcs* személynévből származtatja a *Belciul*, a Tázló egy másik baloldali mellékfolyójának a nevét is. Hasonlóképpen úgy véli, hogy a *Tazlăul* is (magyar alakja *Tázló*) magyar eredetű.¹¹ Tekintetbe véve, hogy a Tázló völgyében sok magyar eredetű helynév van, magától értetődő, hogy magyar eredetre gondolunk *Orăşa* esetében is.

G. WEIGAND szerint e helynévnek a magy. *város* szó az alapja. Nehéz azonban megérteni, hogy egy patakot miért neveztek volna *oraş*-nak, azaz „város”-nak. Annál inkább, mert *Orăşa* völgye közelében a múltban egyetlen nagyobb, város jellegű helység sem volt.

Sokkal helyesebben magyarázta e helynevet M. COSTĂCHESCU, aki az *orăşa*-t szintén a magyarból származtatja, és úgy véli, hogy az *Orăşa* helynév alapjául egy *Oriş*, *Oriş*, *Orăş*, *Orişescul*¹² magyar eredetű moldvai feudális család neve szolgál. Hasonlóképpen a volt Botoşani megyei (ma Botoşani rajon) *Orăşani* is (*Orăşeni-Deal*, *Orăşeni-Vale*) az *Orăş* családtól kapta a nevét. A régi moldvai oklevelek kiadója azt állítja — nagyon helyesen —, hogy helytelen az *Orăşeni*, *Orăşani* helynév eredetét az *oraş* szóban keresni. Nem fogadhatjuk el azonban azt a feltevést, hogy az *Oriş*, *Oriş* személynév a magyar nyelv *Orosz* szavából ered.¹³ Ennek a román nyelvben *Oros* alak felel meg, amely Erdélyben román családnévként megtalálható.

Az *Oriş*, *Oriş*, *Orăş*, *Orăşa* neveknek olyan magyar szóból kell származniuk, amely vagy *o-*, vagy *vá-*val kezdődik (vö. magy. *város*, *vágás*, *Várad*, *Vásárhely* stb. > rom. *oraş*, *ogaş*, *Oradea*, *Oşorhei* stb.) és amelyik *-s* (*-ş*)-sel végződik. Ugyanakkor ennek a magyar szónak személynévként és helynévként egyaránt elő kell fordulnia. Ilyen alak a magyar *varjas* melléknév, amely a *varjú* főnév *-s* képzős származéka. *Varjas* a magyarban személynévként és helynévként egyaránt gyakran előfordul. Az Olt egyik jobboldali mellékfolyóját és

⁹ COSTĂCHESCU, Doc. mold. i. m. I, 106.

¹⁰ Ami az *Erdő* személynévet és az *Erdőfalva* (> rom. *Ardeova*, Hunyad rajon) helynevet illeti, ld. KNIEZSA, i. m. 224.

¹¹ WEIGAND, i. h.

¹² Egy *Coste Oriş* vagy *Orişescul* nevű személyt, 1448-tól mint diván-bojtárt emlegetnek (COSTĂCHESCU i. m. I, 314, 315; II, 453–458). Egy *Oriş-Vlad* nevű személy után nevezték el a Szeret melléki *Vlădenii* falut (I. BOGDAN, Documentele lui Stefan cel Mare, Bucureşti, 1915. I, 376, 379).

¹³ COSTĂCHESCU, i. m. II, 458.

a mellette levő falut *Vargyas*-nak nevezik. Megszokott jelenség a magyar nyelvjárásokban az *rj* ~ *rgy* hangcsoport-változás. Ennek a helynévnek a román alakja *Vărghiș*, *Vîrghiș*. Hasonlóan a volt Arad megyében levő *Variaș*, *Variașul* helynév a magyar *Varjas*-ból származik. A szókezdő *va-* át nem alakulása *o*-vá, valamint az *rg* (< magy. *rgy*) mássalhangzó csoport jelenléte azt mutatja, hogy újkeletű átvétellel van dolgunk.¹⁴ A régebbi kölcsön-szavakban a magyar *va*-nak a román nyelvben hangsúlytalan *o*-felel meg (ha a *va*-hangsúlyos, akkor *oa*-vá alakul át). Hasonlóan az *-os*, *-as*, *-es* képzőnek a román nyelvben nagyon gyakran *-iș*, *-iș* felel meg, pl. *Ákos* > *Acîș* (falu a volt Szilágy megyében),¹⁵ *Árkos* > *Archiș* (falu a volt Bihar megyében), *Cintos* (a régebbi alakja *Acynthus* volt: 1352) > *Ațintîș*¹⁶ (falunév a volt Alsó-Fehér megyében), *Egres* > *Agrîș* (falu a volt Bihar, Szatmár, Szolnok-Doboka és Aranyos-Torda megyében), *Hódos* > *Hodîș* (falu a volt Arad és Bihar megyében), *Rákos* > *Raciș* (falu a volt Szilágy megyében), *Vargyas* > *Vărghiș*, *Vîrghiș* (az Olt jobboldali mellékfolyója és falu a volt Udvarhely megyében) stb. Ami az *Orîș*a alak szóvégi *-a* hangját illeti, vö. *Farkas* > *Fărcaș*a (patak és falu a volt Bákó megyében), *Géres* > *Giriș*a (falu a volt Szatmár megyében), *Hódos* > *Hodoș*a (falu a volt Maros-Torda megyében) és *Hodiș*a (falu a volt Szatmár megyében), *Kékes* > *Chichiș*a (falu a volt Szilágy megyében), *Komlós* > *Comlăuș*a (falu a volt Szatmár megyében), *Meggyes* (*Aranyos meggyes*) > *Mediș*a (falu a volt Maros-Torda megyében), *Sebes* (*Kissebespatak*) > *Săbiș*a (falu a volt Szatmár megyében) stb.¹⁷

Az *Orîș* személynév *Orîș* alakban is megtalálható.¹⁸ Valószínűleg ez volt a név eredeti alakja. Az *Orîș* alak az *r* jétlenülésével magyarázható meg, mely különösen a moldvai nyelvjárásra jellemző, de gyakori a többi nyelvjárások szláv és magyar eredetű szavaiban is.

A jételenült *r* után, *i*, *e*, *ea* helyett *î*, *ă*, *a* jelenik meg, a *pîrî*, *pîrăște*, *pîra*, *pîriș*, *a tîrî*, *tîriș*, *a hotărî*, *hotărăște*, *hotăra*, *rî* (*răt*) < *rét* stb.

Az *Orășeni* helynév, melyet a moldvaiak *Orășani*-nak ejtenek, az *Orîș*, *Orăș* családnévből származik: *Orîș* + *-ani* képző. A helyneveknek ez a képzési módja főleg Moldvában és Erdély északi részében nagyon gyakori. Vö. *Armășeni* (vö. *Armășești*), *Avrămeni* (vö. *Avrămești*), *Băiceni*, *Bașoteani*, *Băbicieni*, *Brătuleni* (vö. *Brătulești*), *Costeni* (vö. *Costești*), *Creteni* (vö. *Cretești*), *Drăgoteni* (vö. *Drăgoești*) *Fedeleşeni*, *Giurgeni* (vö. *Giurgești*), *Iepureni*, *Mărășeni* (vö. *Mărășești*), *Murgoceni*¹⁹ stb. Mivel Munténiában az *ș* mással-

¹⁴ A román nyelv magyar jövevényszavai *v* hangjának viselkedésére vonatkozólag ld. E. PETROVICI, O particularitate a fonetismului maghiar, oglindită în elementele maghiare ale limbii române „Studii și cercetări științifice”, Academia R. P. R. Filiala Cluj, anul V (1954), 3–4. sz. 439 és kk. — UA. Egy magyar hangtani sajátosság tükröződése a román nyelv magyar kölcsönszavaiban. MNY, LII, 6 kk.

¹⁵ KNIEZSA, Keletmagyarország helynevei, DEÉRI JÓZSEF—GÁLDI LÁSZLÓ, Magyarok és románok, Budapest 1943. I, 286; MOLDOVAN—TOGAN, i. m.

¹⁶ KNIEZSA, i. m. 177.

¹⁷ Sánduleni falu (Tirgu Ocna rajon) Néptanácsától szerzett értesüléseimből úgy tűnik, hogy a község magyar lakossága már nem használja a völgynek régi magyar neveit, az *Orăș*-t és *Orășica*-t, hanem új helyneveket alkottak, melyeknek alapjául a román hangalak szolgál. Az *Orăș*a, *Orăș*a-Avrám és *Orășica* falvakat a csángók *Oroș*a *Folu*, *Noghi Oroș* *Folu*, *Avram folu* és *Orășica potoc foluio*-nak nevezik. (Az írásmód azonos a Sánduleni néptanács írásmódjával.)

¹⁸ I. BOGDAN, i. m. 376, 379.

¹⁹ Ld. CHOSTĂCHESCU i. m. II., 888 és kk.

hangzó után a helynevek *-eni* alakja *-ani* alakban jelentkezik (vö. *Bordușani*, *Căldărușani*, *Frumușani*, *Ghimbășani* stb.), a moldvai alakok, akárcsak az erdélyiek és az olténiaiak, az *-ș* + *-eni* (*-ăni*) esetében „irodalmiasodtak”, az *e-t* (*ă-t*) *a*-val helyettesítve: *Botoșani*,²⁰ *Orășani*, *Petroșani*,²¹ *Peștișani*²² stb.

Így tehát az *Orîș*, *Orîș* személyneveket és az *Orîșa*, *Orășa*, *Orășani* helyneveket be kell sorolnunk a román nyelv ama nagyszámú magyar elemei közé, melyek azt bizonyítják, hogy a magyar *v* hang, a román nyelvvel kapcsolatban levő magyar nyelvjárásokban, következtetésképp a csángó nyelvjárásban is, bilabiális jellegű volt. Moldva más magyar eredetű helyneveiből is feltehető a *v* hang bilabiális ejtése pl. *Aoașa* és *Cuișediu*.²³ Egyébként a csángó nyelvjárásban a *v* hangot a mai napig bilabiálisan ejtik. A csángó nyelvjárás *varjú* szavát, amelynek *Varjas* származékából erednek az *Orîș*, *Orîș*, *Orîșa*, *Orășa* alakok, Benkő Loránd fonétikusan *βarjû*²⁴ formában jegyezte le (az általam használt átírásban *uorju*).

Kolozsvár.

PETROVICI EMIL
akadémikus

Roum. *Orîș*, *Orîș*, *Orîșa*, *Orășani*, *Orășeni* < hongr. *Varjas*

En Moldavie (province de Bacău, Roumanie), il y a un ruisseau nommé *Orășa*, *Orîșa*, et des noms de villages formés du nom de ce ruisseau. G. WEIGAND (Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig, XXVI—XXIX, 87) a fait dériver ce nom de ruisseau du mot hongrois *város*. Dans cette région il existe, en effet, un grand nombre de noms de lieux d'origine hongroise, ce qui rend l'étymologie hongroise du nom de ruisseau *Orășa* assez probable. Ce qui est plus difficile à s'imaginer, c'est la dénomination d'un ruisseau du nom de „ville” (*város*).

M. COSTĂCHESCU (Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare, Iași, 1932. II, 458) se trouve sur une piste plus juste en faisant dériver le nom de ruisseau en question du nom de personne *Orîș*, *Orîș*, *Orăș*, d'origine hongroise. Il pense au nom de personne hongr. *Orosz* (< orosz 'russe'). Cette supposition est, néanmoins, injustifiable, puisque ce nom d'origine hongroise vit sous la forme d'*Oros* dans le roumain de Transylvanie.

Les noms *Orîș* ~ *Orîș* ~ *Orăș*, etc., doivent provenir d'un mot hongrois commençant par *o-* ou par *vá-* (cf. hongr. *város*, *vágás*, *Várad*, *Vásárhely*, etc. > roum. *oraș*, *ogaș*, *Oradea*, *Oșorhei*, etc.) et qui se termine par *-s* (*-ș*). Ce qui plus est, ce mot hongrois doit figurer à la fois comme nom de personne et nom de lieu. Tel est l'adjectif hongrois *varjas*, ce dérivé du substantif *varjú* ('corneille'), pourvu du suffixe *-s*. Au suffixe hongrois *-os*, *-as*, *-es* correspond, en roumain, assez fréquemment *-îș*, *-îș* (p. e. hongr.

²⁰ A moldvaiak *Botoșăni*-nak ejtik.

²¹ A Zsil-völgye lakói ezt a helynevet *Petroșeni*-nek ejtik.

²² Falu Tîrgu-Jiu rajonban. Lakói *Peștișeni*-nek ejtik.

²³ Studii și cercetări științifice, Academia R. P. R. Filiala Cluj, V, 449, 458.

²⁴ MNy. LII, 23.

Árkos, Egres, Hódos, Rákos, Vargyas > roum. *Archiș, Agriș, Hodiș, Racîș, Vârghiș ~ Vîrghiș*).

Par conséquent, nous devons ranger le nom de personne *Oriș ~ Oriș* et les noms de lieux *Orișa, Orășa*, etc. parmi les éléments hongrois, bien nombreux, de la langue roumaine, qui prouvent que la consonne hongroise *v* avait un caractère bilabial dans les dialectes hongrois en connexion avec la langue roumaine, et, entre autres, dans le csángó (dialecte hongrois de Moldavie).

E. PETROVICI